

Lesbrief 88: mei 2022

Wilt u laten weten wat u van deze TLPST vindt? Hebt u tips voor de volgende aflevering? Mail ons: redactie@onzetaal.nl.

Twaalf kinderen met vier dezelfde letters

Een Vlaamse vader en moeder hebben hun doel bereikt: ze wilden graag twaalf kinderen en wilden voor elk kind een eigen naam bedenken waarin precies deze vier letters zitten: A, E, L en X. Op 4 april werd Laex geboren.

> [Lees verder](#)

Vertrouw geen spreekwoord bij de thee

Aan sommige theezakjes hangt een papiertje met een 'typical Dutch saying'. Studente Milou Andree heeft nu ontdekt dat een van die spreekwoorden helemaal niet typisch Nederlands is. Ook in het Frans en het Engels komt het voor.

> [Lees verder](#)

Koken in het Papiaments

Op het Caribische eiland Bonaire spreekt vrijwel iedereen Nederlands op het gemeentehuis, in de kerk en op school. Maar van huis uit spreken veel mensen Papiaments. Zou die taal niet een belangrijkere rol moeten spelen op het eiland?

> [Lees verder](#)

Zo klonk het Nederlands in de middeleeuwen

We weten niet precies hoe het Nederlands in de middeleeuwen klonk: er zijn geen geluidsopnamen van. Wel is er van alles geschreven, en daaruit valt wel wat af te leiden over de uitspraak, bijvoorbeeld door in gedichten op rijmwoorden te letten.

> [Lees verder](#)

Twaalf kinderen met vier dezelfde letters

Een Vlaamse vader en moeder hebben hun doel bereikt: ze wilden graag twaalf kinderen en wilden voor elk kind een eigen naam bedenken waarin precies deze vier letters zitten: A, E, L en X. Op 4 april werd Laex geboren.

Doordat in elke naam alleen deze letters zitten, lijken de namen van de kinderen sterk op elkaar. Dat is voor de ouders geen probleem; alleen op school leidt het weleens tot verwarring.

Maak kennis met de kinderen: Alex (14), Axel (13), Xela (12), Lexa (11), Xael (10), Xael (9), Exla (6), Leax (5), Xale (3), Elax (2), Alxe (1) en nu dus ook Laex (0). Volgens de ouders [zijn er nog andere lettercombinaties mogelijk](#).

P.S. Het is een groot gezin. In [dit artikel](#) maakt de auteur een rekenfout. Zie je waar? (Opmerking: de rekenfout staat in een citaat van Gwenny; het zou dus haar fout kunnen zijn. Maar misschien is het gewoon een tyfout.)

Vragen en opdrachten

- 1a Welke reden(en) kunnen Gwenny en Marino hebben gehad om met deze vier letters die twaalf namen te maken?
- 1b Hoeveel andere combinaties zijn er nog mogelijk?
- 1c Waarom hebben ze voor *Laex* gekozen en niet voor een van de andere mogelijkheden?
- 1d Welk bezwaar kun je maken tegen deze manier van naamgeving?

- 2a Bedenk zelf vier verschillende letters waarmee je ook twaalf kinderen ieder een eigen naam kunt geven.
- 2b Aan welke voorwaarden moet de combinatie van die vier letters voldoen?

- 3a Gwenny vertelt in het artikel dat sommige mensen een soort ‘commentaar hebben op het gezin’. Dat commentaar heeft hoogstwaarschijnlijk niets met de naamgeving te maken. Maar waarmee dan wel?
- 3b Waardoor vermoed je dat?
- 3c Wat vind jij van dat soort commentaar?

[> Antwoorden](#)

[> Terug naar de voorpagina](#)

Vertrouw geen spreekwoord bij de thee

Alles is taal en taal is overal. Dat heeft studente Milou Andree weer eens bewezen. Ze studeert Nederlandse taal en cultuur aan de Universiteit Leiden en drinkt graag thee.

Haar voorkeur gaat uit naar biologische zwarte thee met rozen en vanille van de HEMA. Aan zo'n zakje thee hangt een papiertje met een 'typical Dutch saying', een typisch Nederlands spreekwoord.

Milou Andree heeft nu ontdekt dat een van die spreekwoorden helemaal niet typisch Nederlands is. Ook in het Frans en het Engels komt het voor. [In dit artikel](#) zoekt ze nog meer uitdrukkingen met de elementen uit dat spreekwoord.

Wat ze wil bewijzen? “Vertrouw niet zomaar wat er op het papiertje van je theezakje staat. Doe vooral je eigen onderzoek.”

Vragen en opdrachten

Je kunt de vragen individueel maken, maar het is leuker om dat met een klasgenoot te doen. Bespreek daarna de antwoorden in de klas.

Klik de link aan en lees het artikel van Milou Andree op de site van Jong Neerlandistiek.

- 1a** Beschrijf een situatie waarin je heel goed het spreekwoord kunt gebruiken dat Milou op het theezaklabeltje ziet staan.
- 1b** Welke woordspeling zit er in dat spreekwoord?
- 1c** Heeft Milou sluitend bewezen dat dit spreekwoord niet typisch Nederlands is? Leg uit.

- 2a** Hoe zou Milou de uitdrukkingen waarin het woord ‘pot(je)’ voorkomt, hebben opgespoord?
- 2b** Heeft ‘pot(je)’ in de uitdrukkingen die zij noemt, dezelfde kernbetekenis? Leg uit.
- 2c** Welke van de uitdrukkingen in de rest van het artikel zijn spreekwoorden?
- 2d** Wanneer noem je een uitdrukking een spreekwoord? Geef minimaal drie kenmerken.

- 3a** Er zijn meer uitdrukkingen met het woord ‘pot’. Noem er drie en geef de betekenis.
- 3b** Is de waarschuwing in de een-na-laatste zin van de tekst hierboven terecht? Leg uit.
- 3c** De titel bovenaan deze pagina klopt in ieder geval niet. Waarom niet?
- 3d** Wat vind je van de oproep in de laatste zin?

[> Antwoorden](#)

[> Terug naar de voorpagina](#)

Koken in het Papiaments

Officieel is het eiland Bonaire – gelegen boven de noordkust van Zuid-Amerika, in het Caribisch gebied – een gemeente van Nederland. In een groot deel van het openbare leven is dan ook het Nederlands te horen. Op het gemeentehuis of in de kerk spreek je die taal, net als op school.

Maar van huis uit spreken de meeste mensen op Bonaire geen Nederlands, maar Papiaments. Er is dan ook discussie over of die taal niet een belangrijkere rol zou moeten spelen op het eiland.

Als je bijvoorbeeld [een koksopleiding doet](#), moet je dan de ‘vreemde’ taal Nederlands gebruiken, of de ‘eigen’ taal, het Papiaments?

Vragen en opdrachten

Je kunt de vragen individueel maken, maar ook met een klasgenoot. Bespreek daarna de antwoorden in de klas.

- 1a Wat is het verschil tussen de taal die je dagelijks gebruikt en de taal bij een bepaald vak op school?
- 1b Zou jij het prettig vinden om een deel van de vakken op school in bijvoorbeeld het Engels of het Frans te krijgen?

Klik de link aan en lees het artikel over de taal bij de koksopleiding op Bonaire.

- 2a Welke argumenten kun je geven om de opleiding tot kok op Bonaire in het Papiaments aan te bieden?
- 2b En wat zijn tegenargumenten?
- 2c Welke vind jij het meest overtuigend?

[> Antwoorden](#)

[> Terug naar de voorpagina](#)

Zo klonk het Nederlands in de middeleeuwen

Elke taal verandert voortdurend: jij praat een beetje anders dan je opa en oma, ook als zij dezelfde taal spreken (of spraken) als jij, en zichzelf spraken als kind weer anders dan hún opa en oma. Die veranderingen zijn maar klein: je kunt oude mensen zeker nog begrijpen en zij jou, maar in de loop van de tijd stapelen al die veranderingen zich op. Jij en je bet-overgrootouders zouden elkaar al veel moeilijker begrijpen.

We weten niet precies hoe het Nederlands nóg langer geleden klonk, bijvoorbeeld in de middeleeuwen. Er zijn natuurlijk geen geluidsoptnamen van gemaakt. Wel is er van alles geschreven dat bewaard is gebleven, en daaruit valt wel het een en ander af te leiden over de uitspraak, bijvoorbeeld door in gedichten op rijmwoorden te letten.

[Hier hoor je](#) voorbeelden van het Middelnederlands: het Nederlands uit de middeleeuwen. Wat valt je op? Is het te verstaan als je meeleeft? En als je niet meeleeft?

Vragen en opdrachten

Je kunt de vragen individueel maken, maar ook met een klasgenoot. Bespreek daarna de antwoorden in de klas.

- 1a Ouderen hoor je vaak zeggen dat jongeren het Nederlands niet meer goed beheersen. Klopt dat? Wat vind jij?
- 1b Hoe zou het komen dat ouderen het taalgebruik van de jeugd nogal eens negatief beoordelen?
- 1c Geldt dat oordeel vooral voor de schrijftaal of ook voor de spreektaal?
- 2a Vergelijk jouw taalgebruik met dat van je degenen die jou hebben opgevoed of met dat van je grootouders. Noem enkele verschillen.
- 2b Op welk gebied zijn de verschillen het opvallendst? Bespreek achtereenvolgens:
 - woordgebruik en gebruik van uitdrukkingen
 - uitspraak, tongval en articulatie
 - grammatica, zowel zinsbouw als morfologie (woordopbouw)
 - spelling
 - spreektaal

Klik de link aan en speel het filmpje twee keer af, vanaf 00:28 (de gelijkenis van de verloren zoon) tot 05:01. Luister de eerste keer goed naar de tekst; lees eventueel mee. Let bij de tweede keer vooral op de geschreven Middelnederlandse tekst.

- 3a Wat is je ervaring bij de eerste keer? Vond je het moeilijk om te volgen? Zo ja, hoe komt dat?
- 3b Noem drie dingen in de uitspraak die anders zijn dan je gewend bent.
- 3c Welke andere verschillen zijn voor jou opvallend?
- 3d Wat is je ervaring bij de tweede keer? Kun je de tekst een beetje of juist goed begrijpen? Waar ligt dat aan?
- 3e Noem drie dingen waarin de schrijfwijze afwijkt van het Nederlands van nu.
- 3f Stel dat je later Nederlandse taal en cultuur gaat studeren. Zou je je dan willen specialiseren in het Middelnederlands (waarin bijvoorbeeld veel literatuur is geschreven)? Waarom wel/niet?

[> Antwoorden](#)

[> Terug naar de voorpagina](#)

Antwoorden eerste onderwerp

- 1a** Kennelijk houden ze van dit soort taalspelletjes. Maar een psychologische reden zou kunnen zijn dat ze door zich te beperken tot namen die dicht bij elkaar liggen, de hechtheid in het gezin willen benadrukken: 'wij horen bij elkaar'. Uit het artikel wordt niet duidelijk wat hun beweegredenen precies zijn geweest.
- 1b** Er zijn nog twaalf andere combinaties mogelijk. Bij vier verschillende letters kunnen achter elke letter nog combinaties van de overige drie. Dat betekent: 4×6 , oftewel 24. Er zijn er al twaalf gebruikt. Er blijven er dus nog twaalf over.
- 1c** Die naam wilden ze altijd al een keer aan een kind geven, maar ze hebben hem voor het laatste kind bewaard. Een andere reden is dat de overige mogelijke combinaties bijna onuitspreekbaar zijn, zoals *Aelx* of *Xlae*.
- 1d** Het lijkt toch heel lastig om sommige namen uit elkaar te houden, zoals de drie die met een L beginnen: *Leax*, *Lexa* en *Laex*. En dan heb je ook nog *Exla* en *Elax*. Het onderscheiden van de namen bij het uitspreken is wellicht lastig voor de ouders en de broers en zusters, maar die kunnen eraan wennen. Dat geldt veel minder voor derden: familie, vrienden, docenten, enz.
- 2a** Eigen keuze.
- 2b** Er moet in elk geval één klinker in zitten, maar het wordt wat makkelijker als er twee klinkers bij zijn.
- 3a** Met de hoeveelheid kinderen.
- 3b** Dat blijkt uit de toevoeging dat ze 'de reacties die mensen soms geven, zeker online, niet vindt kunnen'. Gwenny wil maar zeggen dat de keuze voor het aantal kinderen in een vrij land helemaal vrij is. Maar mensen maken kennelijk moreel bezwaar tegen het grote kindertal.
- 3c** Eigen oordeel.

Antwoorden tweede onderwerp

- 1a** 'Kleine potjes hebben grote oren' gebruik je als waarschuwing tegen iemand die op het punt staat in het bijzijn van een kind iets te vertellen wat niet voor kleine kinderen bedoeld is. Het betekent dan: 'pas op, het kind luistert mee'. Je kunt de uitdrukking ook gebruiken als uit een opmerking van een kind blijkt dat dat iets gehoord heeft wat het eigenlijk niet had mogen horen.
- 1b** Met 'oren' kunnen zowel de gehoororganen van een kind als de handvatten van een pot bedoeld zijn. Dat woord past dus zowel bij de letterlijke 'pot' als bij de 'potjes' in het spreekwoord – de kinderen.
- 1c** Het hangt ervan af wat je onder 'typical Dutch' verstaat. Het blijkt dat er in het Engels en het Frans spreekwoorden zijn met ongeveer dezelfde betekenis. In de tekst wordt gesuggereerd dat de Engelse versie heel oud is. Als de Nederlandse uitdrukking (met bijvoorbeeld 'ketel') ouder blijkt te zijn, zou het Nederlands de oorsprong van de uitdrukking kunnen zijn. Het is niet ondenkbaar dat de spreekwoorden onafhankelijk van elkaar ontstaan zijn. Maar de uitdrukking 'typisch Nederlands' noemen is inderdaad niet helemaal juist.
- 2a** Ze kan in haar eigen woordenschat en kennis van uitdrukkingen hebben gezocht. Een goede methode is om een spreekwoordenboek te raadplegen, bijvoorbeeld het *Groot Uitdrukkingenwoordenboek* van Dale.
- 2b** De kernbetekenis is 'pot' als gebruiksvoorwerp, waarin je bijvoorbeeld iets kunt koken. In sommige uitdrukkingen is die betekenis wel wat ver te zoeken, maar het gaat wel steeds om de kernbetekenis van het woord 'pot'.
- 2c** 'Op ieder potje past wel een dekseltje', 'In de kleinste potjes zit de beste zalf' en 'De pot verwijt de ketel dat die zwart ziet.' Dat laatste spreekwoord wordt niet helemaal als spreekwoord gepresenteerd.

-
- 2d** Een spreekwoord is een onveranderlijke, hele zin die altijd in de tegenwoordige tijd staat en een figuurlijke betekenis heeft. Bovendien drukt een spreekwoord een soort moraal uit.
- 3a** ‘Nog een potje op het vuur hebben’: nog iets achter de hand hebben, nog iets onverwachts in petto hebben.
‘Een potje kunnen breken bij iemand’: je kunt veel fout doen bij iemand voordat die boos wordt.
‘Buiten de pot piesen’: iets ongeoorloofds doen; meer specifiek: vreemdgaan.
‘Van de pot gerukt’: gek, krankzinnig.
- 3b** Ja, maar misschien een beetje overdreven. Belangrijker is de oproep in de laatste zin (zie 3d).
- 3c** Die klopt niet. Het gaat er niet om of het spreekwoord wel of niet te vertrouwen is, maar of de tekst op het theezaklabeltje klopt.
- 3d** Eigen mening, maar het is altijd goed om kritisch te staan tegenover wat je leest, hoort en ziet en om eigen onderzoek te doen, als dat kan.
-

Antwoorden derde onderwerp

- 1a** Bij de vakken op school leer je ook vaktaalwoorden, bijvoorbeeld ‘metafoor’ of ‘lijdend voorwerp’ bij Nederlands, ‘erosie’ bij aardrijkskunde of ‘functie’ bij wiskunde. De taal in schoolboeken is meestal formeler dan de omgangstaal.
- 1b** Eigen oordeel. Er is discussie in Nederland over dit systeem: een vreemde taal, meestal het Engels, als instructietaal in het onderwijs. Op de universiteiten in Nederland is het jaren geleden wel ingevoerd, met als belangrijkste argument: internationalisering. Maar een probleem daarbij is dat docenten die (vreemde) instructietaal niet altijd voldoende beheersen om goed onderwijs te geven.
- 2a** Dat is de moedertaal van de (meeste) leerlingen. Bovendien kun je je voorstellen dat veel vaktaalwoorden, zoals namen van ingrediënten, ook Papiaments zijn.
- 2b** Leerlingen krijgen een Nederlands diploma; Bonaire is immers een Nederlandse gemeente. Je zou denken dat leerlingen met zo’n Nederlands getuigschrift ook de Nederlandse woorden uit de keuken kennen. Een ander argument is dat zij, als ze de opleiding in het Nederlands hebben gevolgd, gemakkelijker een baan in Nederland kunnen krijgen.
- 2c** Eigen oordeel. Een oplossing is misschien om beide talen in de opleiding te gebruiken.
-

Antwoorden vierde onderwerp

- 1a** Eigen oordeel. Het taalgebruik verandert altijd in de loop der tijd. Of de beheersing van de taal verslechtert, is moeilijk te zeggen. Jongeren beheersen de taal van hun tijd in verschillende mate. Maar doordat het anders is, vinden ouderen vaak dat het onjuist is. Diezelfde ouderen zijn ook jong geweest en hun taalgebruik zou door hún (groot)ouders ook kritisch zijn beoordeeld.
- 1b** Zie antwoord op 1a. Wat wellicht ook meespeelt: de handhaving van taalnormen was pakweg 50 of 60 jaar geleden waarschijnlijk wat strenger. Ouderen hebben die normen moeten leren en daarnaar moeten handelen. Zij zien het misschien als een achteruitgang dat er iets minder strikt aan die normen (bijvoorbeeld voor spelling of woordgebruik) wordt voldaan.
- 1c** Het geldt voor beide. Bij het schriftelijk taalgebruik gaat het vaak om spelling, onjuiste zinsconstructies, verkeerd woordgebruik. Bij mondeling taalgebruik kan ook de uitspraak betrokken worden in het oordeel.

-
- 2a** Eigen opsomming van verschillen.
- 2b** Eigen opsomming. Waarschijnlijk zijn de verschillen in woordgebruik en gebruik van uitdrukkingen het grootst. Ouderen gebruiken woorden en uitdrukkingen die jongeren niet (meer) kennen. Bovendien zijn uitdrukkingen een onderdeel van het taalgebruik dat het laatst in de ontwikkeling geleerd wordt, zeker nog tot na je twintigste.
- 3a** Eigen ervaring. Het is goed mogelijk dat je in de loop van het filmpje al snel gewend raakt aan dit Middelnederlands. Maar er komen nogal wat woorden in voor die je waarschijnlijk niet kent. Het helpt natuurlijk als je de gelijkenis van de verloren zoon kent uit de Bijbel.
- 3b** Eigen keuze, bijvoorbeeld: tweeklanken zoals de 'ij' worden vaak als één klank (bijvoorbeeld 'ie') uitgesproken. Ons woord 'uit' wordt uitgesproken als 'uut'. Maar waar 'groet' staat, moet je niet 'groet' zeggen, maar 'groot'. De 'e' achter de 'o' geeft in dat woord kennelijk een 'lange o' aan.
- 3c** Eigen antwoord. De grammatica is duidelijk anders, zeker in de zinsvolgorde en woordvorming. Ook de woorden met een net iets andere betekenis vallen op. 'Wive' ('wijven') vertaal je bijvoorbeeld als 'vrouwen', 'overtolligheden' duidt op 'verkwisting', enz.
- 3d** Eigen oordeel. Zie ook antwoord op vraag 3a.
- 3e** Eigen keuze. Bijvoorbeeld: 'quam' = kwam, 'deghene' = degene (maar het betekent eigenlijk 'hij'), 'alse' = als, toen.
- 3f** Eigen antwoord.